Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

9. september 2021 *

»Præjudiciel forelæggelse – retligt samarbejde i civile sager – arv – forordning (EU) nr. 650/2012 – artikel 3, stk. 1, litra b) – begrebet »aftale om arv« – anvendelsesområde – aftale om overdragelse af fast ejendom ved dødfald – artikel 83, stk. 2 – lovvalg – overgangsbestemmelser«

I sag C-277/20,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Oberster Gerichtshof (øverste domstol, Østrig) ved afgørelse af 27. maj 2020, indgået til Domstolen den 24. juni 2020, i sagen anlagt af

UM

procesdeltagere:

HW, som bestyrer af boet efter ZL,

Marktgemeinde Kötschach-Mauthen,

Finanzamt Spittal Villach,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, J.-C. Bonichot, og dommerne L. Bay Larsen, C. Toader (refererende dommer), M. Safjan og N. Jääskinen,

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg og besvaret spørgsmål fra Domstolen af:

– UM ved Rechtsanwalt A. Wittwer,

* Processprog: tysk.

– den tyske regering ved J. Möller, M. Hellmann og U. Bartl, som befuldmægtigede,

– den spanske regering ved J. Rodríguez de la Rúa Puig, som befuldmægtiget,

– Europa-Kommissionen ved M. Heller og M. Wilderspin, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 1. juli 2021,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 1, litra b), og artikel 83, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis (EUT 2012, L 201, s. 107, herefter »arveretsforordningen«).

2 Denne anmodning er blevet indgivet i forbindelse med en sag anlagt af UM, der er tysk statsborger, vedrørende en anmodning om registrering i tingbogen af ejendomsretten til en fast ejendom beliggende i Østrig.

Retsforskrifter

EU-retten

3 I 9., 11., 14., og 49. betragtning til arveretsforordningen er følgende anført:

»(9) Denne forordnings anvendelsesområde bør omfatte alle civilretlige aspekter vedrørende arv, dvs. enhver form for overgang af goder, rettigheder og forpligtelser ved dødsfald, hvad enten det drejer sig om en viljesbestemt overførsel ved dødsdisposition eller om overgang ved arv efter loven.

[…]

(11) Denne forordning bør ikke finde anvendelse på andre civilretlige områder end arv. Af klarhedshensyn bør en række spørgsmål, der kan anses for at have tilknytning til arvesager, udtrykkeligt undtages fra denne forordnings anvendelsesområde.

[…]

(14) Rettigheder og goder, der opstår eller overdrages på anden måde end ved arv, f.eks. i form af gaver, bør også undtages fra denne forordnings anvendelsesområde. […]

[…]

(49) En aftale om arv er en form for dødsdisposition, hvis antagelighed og anerkendelse varierer i medlemsstaterne. For at gøre det lettere at få arverettigheder, der er erhvervet som følge af en aftale om arv, anerkendt i en medlemsstat, bør denne forordning fastsætte, hvilken lov der skal finde anvendelse på antageligheden af sådanne aftaler om arv, deres materielle gyldighed og deres bindende virkninger mellem parterne, herunder betingelserne for deres opløsning.«

4 Denne forordnings artikel 1 med overskriften »Anvendelsesområde« bestemmer:

»1. Denne forordning finder anvendelse på arv. […]

2. Denne forordning finder ikke anvendelse på:

[…]

g) rettigheder og goder, der opstår eller overdrages på anden måde end ved arv, f.eks. i form af gaver, sameje mellem flere personer med begunstigelse af længstlevende, pensionsordninger, forsikringspolicer og lignende ordninger, jf. dog artikel 23, stk. 2, litra i)

[…]

l) enhver registrering i et register af rettigheder i fast ejendom eller løsøre, herunder de lovmæssige krav til en sådan registrering, samt virkningerne af registrering eller manglende registrering af sådanne rettigheder i et register.«

5 Denne forordnings artikel 3 med overskriften »Definitioner« bestemmer følgende i stk. 1:

»I denne forordning forstås ved:

a) »arv«: enhver form for overgang af goder, rettigheder og forpligtelser ved dødsfald, hvad enten det drejer sig om en viljesbestemt overførsel ved dødsdisposition eller om overgang ved arv efter loven

b) »aftale om arv«: en aftale, herunder en aftale, der er resultatet af gensidige testamenter, der – med eller uden vederlag – skaber, ændrer eller ophæver rettigheder i det eller de forventede boer for en eller flere parter i pagten

[…]

d) »dødsdisposition«: et testamente, et fælles testamente eller en aftale om arv

[…]«

6 Arveretsforordningens kapitel III med overskriften »Lovvalg« indeholder denne forordnings artikel 20-38.

7 Forordningens artikel 21 med overskriften »Hovedregel« bestemmer:

»1. Medmindre andet er fastsat i denne forordning, er det loven i den medlemsstat, hvor den afdøde havde sit sædvanlige opholdssted på dødstidspunktet, der skal anvendes på hele arven.

2. Fremgår det undtagelsesvis af alle sagens omstændigheder, at den afdøde på dødstidspunktet havde en klart tættere tilknytning til en anden stat end den, hvis lov vil finde anvendelse i henhold til stk. 1, er det loven i denne anden stat, der skal anvendes på arven.«

8 Forordningens artikel 22 med overskriften »Lovvalg« bestemmer i stk. 1 og 2:

»1. En person kan vælge, at det er loven i den medlemsstat, hvor den pågældende er statsborger på det tidspunkt, hvor valget træffes, eller på dødstidspunktet, der skal anvendes ved behandlingen af hele arven efter vedkommende.

[…]

2. Lovvalget skal være udtrykkeligt og indeholdt i en erklæring i form af en dødsdisposition eller fremgå af en sådan dispositions bestemmelser.«

9 Samme forordnings artikel 83 med overskriften »Overgangsbestemmelser« bestemmer følgende i stk. 2:

»Når afdøde før [den 17. august 2015 har valgt], hvilken lov der skal finde anvendelse på arven, er dette valg gyldigt, hvis det opfylder betingelserne i kapitel III, eller hvis det er gyldigt i henhold til de internationalprivatretlige regler, der var gældende på det tidspunkt, hvor valget blev truffet, i den stat, hvor den afdøde havde sit sædvanlige opholdssted, eller i en hvilken som helst af de stater, hvor den pågældende var statsborger.«

Østrigsk ret

10 § 956 i Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (den almindelige borgerlige lovbog) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, har følgende ordlyd:

»En gave, hvis opfyldelse først skal finde sted efter gavegiverens død, er under iagttagelse af de foreskrevne formkrav gyldig som et legat. Gaven skal kun anses for en aftale, såfremt gavemodtageren har accepteret denne, gavegiveren udtrykkeligt har givet afkald på muligheden for at træde tilbage fra aftalen, og et skriftligt dokument herom er blevet udleveret til gavemodtageren.«

11 § 1, stk. 1, litra d), i Notariatsaktsgesetz (lov om oprettelse af dokumenter for notar) gør gyldigheden af en aftale om gave uden reel overdragelse betinget af, at der oprettes et dokument for notar.

12 § 26 i Grundbuchsgesetz (tinglysningsloven) bestemmer:

»(1) Tinglysninger og anmærkninger kan kun bevilges på grundlag af dokumenter, som er udfærdiget i den form, der foreskrives som betingelse for deres gyldighed.

(2) Disse dokumenter skal, såfremt der er tale om erhvervelse eller ændring af en tinglig rettighed, indeholde en gyldig retsgrund.«

13 § 2 i Rechtspflegergesetz (retsembedsmandsloven) bestemmer:

»En tjenestemand ved retten kan udpeges som retsembedsmand med henblik på et eller flere af følgende arbejdsområder: […]

3. Tingbogs- og skibsregistersager

[…]«

14 Denne lovs § 16, stk. 2, fastsætter:

»Følgende opgaver varetages altid af dommeren:

[…]

6. Afgørelser, hvor udenlandsk ret finder anvendelse.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

15 Det fremgår af de sagsakter, som Domstolen råder over, at UM's far den 22. juli 1975 i en aftale besluttede, at hans søn og daværende svigerdatter ved hans død på visse betingelser hver især skulle overdrages halvdelen af en grund beliggende i Østrig, herunder alt, hvad der på tidspunktet for hans død måtte være opført på grunden. På tidspunktet for indgåelsen af denne aftale, med hensyn til hvilken østrigsk ret var udpeget som anvendelig lov, havde alle parter deres sædvanlige opholdssted i Tyskland.

16 Blandt de i aftalen fastsatte betingelser var bl.a. et krav om, at UM's far inden for ti år efter aftalens indgåelse skulle opføre et tofamiliehus, om, at UM og hans ægtefælle fortsat skulle være gift, og om, at sidstnævnte skulle være i live. Det var i aftalen bestemt, at UM skulle anses for eneste arveberettigede, hvis disse betingelser ikke var opfyldt. UM's far gav ligeledes samtykke til, at ejendomsoverdragelsen skulle indføres i den østrigske tingbog efter fremlæggelse af en officiel dødsattest og efter bevis for, at betingelserne for at kunne gennemføre overførslen var opfyldt. Inden UM's far afgik ved døden den 13. maj 2018 i Köln (Tyskland), blev UM og hans ægtefælle skilt, og siden afgik hun ved døden.

17 Arvesagen blev indledt ved Amtsgericht Köln (byretten i Köln, Tyskland), hvor UM's far sidst havde sædvanligt opholdssted.

18 UM anmodede Bezirksgericht Hermagor (distriktsdomstolen i Hermagor, Østrig) om tinglysning af hans ret til den i hovedsagen omhandlede faste ejendom og gjorde i denne forbindelse gældende, at han på tidspunktet for sin fars død var eneste berettigede efter aftalen. Den Rechtspfleger (retsembedsmand, Østrig) ved denne ret, som skulle træffe afgørelse om den pågældende anmodning, fandt, at den lov, der fandt anvendelse, var østrigsk ret, og afviste anmodningen i mangel af beviser for, at betingelserne i den i hovedsagen omhandlede aftale var opfyldt.

19 Landesgericht Klagenfurt (den regionale ret i Klagenfurt, Østrig) stadfæstede denne afgørelse med den begrundelse for det første, at arveretsforordningen ikke fandt anvendelse, eftersom man i aftalen havde valgt østrigsk ret, og for det andet, at den faste ejendom ikke kunne overdrages som dødsgave uden bevis på, at huset var blevet opført, således som det var fastsat i aftalen.

20 UM har iværksat *revisionsanke* ved den forelæggende ret, Oberster Gerichtshof (øverste domstol, Østrig).

21 Denne ret har anført, at spørgsmålet om, hvorvidt lovvalget i en aftale om overdragelse af fast ejendom ved dødfald, nemlig østrigsk ret, er gyldigt, og om anvendelsen af arveretsforordningen på en sådan type aftale, er indledende spørgsmål, som den forelæggende ret skal undersøge ex officio med henblik på at kunne besvare spørgsmålet om, hvorvidt retsembedsmanden har den funktionelle kompetence i hovedsagen.

22 Ifølge denne ret indikerer de dokumenter, der er fremlagt for tinglysningsretten, at der er indgået en aftale om overdragelse af fast ejendom ved dødfald til fordel for UM efter kriterierne i østrigsk ret. Den er imidlertid i tvivl om, hvorvidt denne retsakt er omfattet af anvendelsesområdet for arveretsforordningen, og om den kan kvalificeres som en »aftale om arv« som omhandlet i denne forordnings artikel 3, stk. 1, litra b) og d).

23 Hvad angår anvendelsen af østrigsk ret, der blev valgt af de i hovedsagen omhandlede aftaleparter, er den forelæggende ret af den opfattelse, at overgangsbestemmelserne i arveretsforordningen finder anvendelse, men den er i tvivl om fortolkningen af samme forordnings artikel 83, stk. 2, nærmere bestemt i forhold til parternes valg af, hvilken lov der finder anvendelse på aftalen.

24 Under disse omstændigheder har Oberster Gerichtshof (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 3, stk. 1, litra b), i [arveretsforordningen] fortolkes således, at en aftale om dødsgave, der er indgået mellem to tyske statsborgere, der har deres sædvanlige opholdssted i Tyskland, vedrørende en fast ejendom beliggende i Østrig, hvorefter gavemodtageren efter gavegiverens død skal have et obligationsretligt krav over for boet vedrørende tinglysning af sin ejendomsret på grundlag af denne aftale og gavegiverens dødsattest, dvs. uden skifterettens medvirken, er en aftale om arv i denne bestemmelses forstand?

2) Såfremt det foregående spørgsmål besvares bekræftende:

Skal arveretsforordningens artikel 83, stk. 2, fortolkes således, at bestemmelsen også regulerer gyldigheden af et lovvalg, der blev truffet før den 17. august 2015, vedrørende en aftale om dødsgave, der skal kvalificeres som [»]aftale om arv[«] som omhandlet i arveretsforordningens artikel 3, stk. 1, litra b)?«

25 Da Domstolen har besluttet ikke at afholde retsmøde, har den i medfør af sit procesreglements artikel 61, stk. 1, tilsendt parterne og de berørte, som er omfattet af artikel 23 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol, flere spørgsmål til skriftlig besvarelse, hvilke spørgsmål er blevet besvaret af UM, den tyske og den spanske regering samt Europa-Kommissionen.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

26 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om arveretsforordningens artikel 3, stk. 1, litra b), skal fortolkes således, at en aftale, hvorefter en person bestemmer, at der skal ske en fremtidig overdragelse – ved vedkommendes død – af ejendomsretten til en fast ejendom, som den pågældende ejer, til de andre aftaleparter, udgør en »aftale om arv« som omhandlet i denne bestemmelse.

27 Indledningsvis bemærkes, at arveretsforordningens artikel 1, stk. 2, litra g), udelukker »rettigheder og goder, der opstår eller overdrages på anden måde end ved arv, f.eks. i form af gaver« fra forordningens anvendelsesområde. Derimod udgør aftaler om arv som defineret i denne forordnings artikel 3, stk. 1, litra b), »dødsdispositioner« som omhandlet i samme forordnings artikel 3, stk. 1, litra d), på samme måde som testamenter eller fælles testamenter.

28 Arveretsforordningens artikel 3, stk. 1, litra b), definerer en »aftale om arv« som »en aftale, herunder en aftale, der er resultatet af gensidige testamenter, der – med eller uden vederlag – skaber, ændrer eller ophæver rettigheder i det eller de forventede boer for en eller flere parter i pagten«.

29 I henhold til Domstolens faste praksis følger det såvel af kravet om en ensartet anvendelse af EU-retten som af lighedsprincippet, at en bestemmelse i EU-retten, som ikke indeholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med henblik på at fastlægge dens betydning og rækkevidde, normalt i hele EU skal undergives en selvstændig og ensartet fortolkning, som skal søges under hensyntagen ikke alene til bestemmelsens ordlyd, men ligeledes til den sammenhæng, hvori bestemmelsen indgår, og det formål, som forfølges med den pågældende lovgivning (dom af 1.3.2018, Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis).

30 Med hensyn til ordlyden af arveretsforordningens artikel 3, stk. 1, litra b), skal det bemærkes, at denne bestemmelse generelt omhandler en aftale, der bl.a. skaber rettigheder i det eller de forventede »boer«.

31 I overensstemmelse med denne forordnings artikel 3, stk. 1, litra a), forstås ved »arv« »enhver form for overgang af goder […] »ved dødsfald«, hvad enten det drejer sig om en viljesbestemt overførsel ved dødsdisposition eller om overgang ved arv efter loven«.

32 Heraf følger, at en aftale, hvorefter en person ved vedkommendes død overfører ejendomsretten til en fast ejendom, som den pågældende ejer, og dermed rettighederne i vedkommendes forventede bo til de andre aftaleparter, udgør en »aftale om arv« som omhandlet i arveretsforordningens artikel 3, stk. 1, litra b).

33 En sådan fortolkning understøttes af det formål, der forfølges med denne forordning, og som tilsigter at undgå en opdeling af arven i overensstemmelse med princippet om arvens enhed og at fastlægge en ensartet ordning, der finder anvendelse på alle civilretlige aspekter vedrørende arv med grænseoverskridende virkning og bl.a. på »enhver form for overgang af goder ved dødsfald« som omhandlet i niende betragtning til denne forordning (jf. i denne retning dom af 21.6.2018, Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, præmis 55 og 56).

34 I denne henseende bemærkes, at selv om arveretsforordningens artikel 1, stk. 2, litra g), udelukker bl.a. goder, der overdrages på anden måde end ved arv, f.eks. i form af gaver, fra forordningens anvendelsesområde, skal denne udelukkelse fortolkes strengt.

35 Det følger heraf, at når en dødsposition i en arveaftale består af en gave i lighed med den i artikel 1, stk. 2, litra g), omhandlede gave, men den først skal overdrages efter gavegiverens død, er den omfattet af anvendelsesområdet for samme forordning.

36 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål besvares med, at arveretsforordningens artikel 3, stk. 1, litra b), skal fortolkes således, at en aftale, hvorefter en person bestemmer, at der skal ske en fremtidig overdragelse – ved vedkommendes død – af ejendomsretten til en fast ejendom, som den pågældende ejer, til de andre aftaleparter, udgør en »aftale om arv« som omhandlet i denne bestemmelse.

Det andet spørgsmål

37 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om arveretsforordningens artikel 83, stk. 2, skal fortolkes således, at bestemmelsen finder anvendelse på prøvelsen af gyldigheden af et lovvalg, der blev truffet før den 17. august 2015, vedrørende en aftale om arv som omhandlet i denne forordnings artikel 3, stk. 1, litra b).

38 Det skal bemærkes, at forordningens artikel 83 med overskriften »Overgangsbestemmelser« i stk. 2 bestemmer, at »[n]år afdøde før [den 17. august 2015 har valgt], hvilken lov der skal finde anvendelse på arven, er dette valg gyldigt, hvis det opfylder betingelserne i kapitel III, eller hvis det er gyldigt i henhold til de internationalprivatretlige regler, der var gældende på det tidspunkt, hvor valget blev truffet, i den stat, hvor den afdøde havde sit sædvanlige opholdssted, eller i en hvilken som helst af de stater, hvor den pågældende var statsborger«.

39 I denne forbindelse må det nødvendigvis fastslås, at som det fremgår af selve ordlyden af denne bestemmelse, sammenholdt med arveretsforordningens artikel 21 og 22, regulerer artikel 83, stk. 2, gyldigheden af den lov, der skal finde anvendelse på hele arven. I det foreliggende tilfælde fremgår det imidlertid af de sagsakter, der er fremlagt for Domstolen, og med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse, at valget af østrigsk ret kun vedrører den arveaftale, som arveladeren i hovedsagen indgik med hensyn til ét af vedkommendes goder og ikke hele arven, og derfor kan betingelsen for anvendelse af arveretsforordningens artikel 83, stk. 2, ikke anses for at være opfyldt under sådanne omstændigheder.

40 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at arveretsforordningens artikel 83, stk. 2, skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke finder anvendelse på prøvelsen af gyldigheden af et lovvalg, der blev truffet før den 17. august 2015, og som alene regulerer en aftale om arv som omhandlet i denne forordnings artikel 3, stk. 1, litra b), indgået med hensyn til et bestemt gode tilhørende afdøde, og ikke hele arven efter afdøde.

Sagsomkostninger

41 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

1) **Artikel 3, stk. 1, litra b), i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis skal fortolkes således, at en**

aftale, hvorefter en person bestemmer, at der skal ske en fremtidig overdragelse – ved vedkommendes død – af ejendomsretten til en fast ejendom, som den pågældende ejer, til de andre aftaleparter, udgør en »aftale om arv« som omhandlet i denne bestemmelse.

2) **Artikel 83, stk. 2, i forordning nr. 650/2012 skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke finder anvendelse på prøvelsen af gyldigheden af et lovvalg, der blev truffet før den 17. august 2015, og som alene regulerer en aftale om arv som omhandlet i denne forordnings artikel 3, stk. 1, litra b), indgået med hensyn til et bestemt gode tilhørende afdøde, og ikke hele arven efter afdøde.**

Underskrifter